

Περίληψη :

Το Μέγα Παλάτιον των Βυζαντινών αυτοκρατόρων ήταν το πρώτο βασιλικό ανάκτορο στην Κωνσταντινούπολη. Ως τέτοιο κατασκευάστηκε στη νεοϊδρυθείσα πρωτεύουσα του Μεγάλου Κωνσταντίνου, στον οποίο αποδίδεται. Παρέμεινε το κύριο αυτοκρατορικό ανάκτορο στην Κωνσταντινούπολη μέχρι και μετά τη βασιλεία του αυτοκράτορα Κωνσταντίνου Ζ΄ Πορφυρογέννητου (913-959), στου οποίου το έργο *Περί βασιλείου τάξεως* απαριθμούνται οι αίθουσές του.

Χρονολόγηση

4ος-10ος αι.

Γεωγραφικός εντοπισμός

Κωνσταντινούπολη

1. Εισαγωγή

Το Μέγα Παλάτιον των Βυζαντινών αυτοκρατόρων στην [Κωνσταντινούπολη](#) ήταν η καρδιά των τελετών της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας επί χίλια χρόνια και καταλάμβανε μια περιοχή η οποία σήμερα έχει κηρυχθεί μνημείο παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς [εικ. 1].¹ Το Μέγα Παλάτιον έχει μεγάλη πολιτιστική και ιστορική σημασία, καθώς άσκησε αξιόλογη επιρροή τόσο στη δυτικοευρωπαϊκή όσο και στην ανατολική αρχιτεκτονική των ανακτόρων, αποτελώντας το συνδυαστικό κρίκο ανάμεσα στη ρωμαϊκή αυτοκρατορική αρχιτεκτονική και τη μεσαιωνική. Παρ' όλ' αυτά είναι εν μέρει μόνο γνωστό. Κατάλοιπά του βρίσκονται θαμμένα κάτω από μεταγενέστερα κτήρια, κυρίως κάτω από το Σουλτάν Αχμέτ τζαμί, και είναι γνωστά μόνο μέσα από κείμενα και παλαιότερες αναπαραστάσεις.

2. Το ανώτερο τμήμα του παλατιού και το Παλάτι της Δάφνης

Το αρχαιότερο τμήμα του Μεγάλου Παλατιού, το [Παλάτι της Δάφνης](#), που χτίστηκε από το [Μεγάλο Κωνσταντίνο](#) και τους διαδόχους του τον 4ο και 5ο αιώνα, ήταν ένα συγκρότημα που πιστεύεται ότι καταλάμβανε την περιοχή όπου σήμερα βρίσκεται το Σουλτάν Αχμέτ τζαμί. Σε άμεση γειτνίαση βρίσκονταν: ο [Ιππόδρομος](#) και τα γειτονικά παλάτια, τα [Λουτρά του Ζευξίππου](#), το αυτοκρατορικό φόρο ή [Αυγουσταίον](#), όπου ο [Ιουστινιανός Α΄](#) έστησε το έφιππο άγαλμά του πάνω σε μνημειακή στήλη τον 6ο αιώνα, οι εκκλησίες της [Αγίας Σοφίας](#), της [Αγίας Ειρήνης](#) και αργότερα του Αγίου Ιωάννου του [Διπτιού](#) στα βορειοανατολικά και οι [Άγιοι Σέργιος και Βάκχος](#) στα νοτιοανατολικά, η [Μέση](#) οδός, στην οποία τελούσαν οι θρίαμβοι και αργότερα σημαντικές πολιτικές και θρησκευτικές πομπές, η βιβλιοθήκη και η περιστυλή αυλή, που ονομαζόταν Βασιλική, και τα [φώρα](#) του Κωνσταντίνου και του [Θεοδοσίου](#). Ακόμη ανατολικότερα, κατεβαίνοντας προς τα τείχη της θάλασσας, η τοπογραφία αυτής της περιόδου είναι ασαφής, ελλείπει ευρημάτων, αλλά ίσως βρίσκονταν εδώ αυτοκρατορικοί κήποι και αριστοκρατικές επαύλεις.² Υπάρχει σαφής συγγένεια μεταξύ των αυτοκρατορικών κήπων και των ρωμαϊκών αυτοκρατορικών επαύλεων, όπως η έπαυλη του Αδριανού στο Τίβολι και το Παλάτι του Φλαβιανού στη Ρώμη, ενώ ομοιότητες βλέπουμε και στην τυπολογία της έπαυλης με [προστώ](#) της ύστερης αρχαιότητας.³ Στα νότια υπήρχαν διάφορα άλλα παλάτια, συμπεριλαμβανομένου και του Ορμισίδα, το οποίο καταλάμβανε μια ασαφή έκταση αλλά που, σύμφωνα με τον Bolognesi, εκτεινόταν στην περιοχή του κατώτερου τμήματος ή αλλιώς του Ιερού Παλατιού.⁴

3. Το κατώτερο τμήμα ή Ιερό Παλάτιον

Το Μέγα Παλάτιον επεκτάθηκε ακόμη περισσότερο, κυρίως προς τα ανατολικά και τα δυτικά, από τους επόμενους αυτοκράτορες. Θεωρείται ότι διατήρησε έναν κατεξοχήν τελετουργικό ρόλο στους κατοπινούς αιώνες (για παράδειγμα, την εποχή της συγγραφής του *Περί βασιλείου τάξεως* το 10ο αιώνα, βλ. παρακάτω), ενώ νεότερα κτήρια επιτελούσαν τις λειτουργίες που είχε αρχικά το παλάτι. Έτσι, για παράδειγμα, ο [Χρυσοτρίκλινος](#), η αίθουσα του θρόνου του ύστερου βου αιώνα, του αυτοκράτορα Ιουστίνου Β΄, που βρισκόταν στο κατώτερο τμήμα του παλατιού, στο χώρο νότια της Δάφνης, φαίνεται ότι χρησιμοποιούνταν για τις κρατικές τελετές, οι οποίες παλαιότερα τελούνταν σε ορισμένες αίθουσες του

παλατινού συγκροτήματος της Δάφνης: στο Αυγουσταίον, την πρώτη ίσως αίθουσα θρόνου από την εποχή της βασιλείας του Κωνσταντίνου Α',⁵ και το κονιστόριο, την αυτοκρατορική αίθουσα ακροάσεων. Είναι πιθανό ορισμένα τμήματα του συγκροτήματος του Παλατιού της Δάφνης, όπως το παρεκκλήσιο του Αγίου Στεφάνου, το Αυγουσταίον και το κονιστόριο, να χρησιμοποιούνταν ακόμη περιστασιακά για ορισμένες τελετές κατά τη διάρκεια της βασιλείας του Κωνσταντίνου Ζ' του Πορφυρογέννητου (913-959). Πάντως, το μεγαλύτερο μέρος της τελετουργικής δραστηριότητας εκείνη την εποχή πρέπει να τελούνταν στο Χρυσοτρίκλινο, τον Τρίκλινο του Ιουστινιανού, και στη Θεοτόκο του Φάρου και τη [Νέα Εκκλησία](#). Εντούτοις, όταν ο αυτοκράτορας [Νικηφόρος Φωκάς](#) οχύρωσε το Μέγα Παλάτιον το 969, τα οικοδομήματα του συγκροτήματος της Δάφνης εξαιρέθηκαν από τα όρια του περιβόλου. Προφανώς εκείνη την εποχή δεν είχαν πλέον άλλη χρήση πλην της τελετουργικής, κι αυτό περιστασιακά.⁶

4. Το παλάτι στη Μέση και την Ύστερη Βυζαντινή περίοδο

Το Παλάτι της Δάφνης φαίνεται ότι άρχισε να καταρρέει σταδιακά, κατάσταση η οποία επιδεινώθηκε από τη λεηλάτηση που υπέστη κατά την εποχή της [Φραγκοκρατίας](#) (1204-1261). Όπως ήδη σημειώθηκε, κατά τη Μέση Βυζαντινή περίοδο οι αυτοκρατορικές τελετές είχαν σε μεγάλο βαθμό μεταφερθεί στο κατώτερο (ή Ιερό) Παλάτιο. Πάντως, κατά το 10ο αιώνα, όπως μαρτυρείται από τις τελετές που συνδέονται με τη [Μακεδονική δυναστεία](#), το Μέγα Παλάτιον συνέχιζε να αποτελεί έναν τόπο με σημαντική τελετουργική σημασία – έτσι, για παράδειγμα, το 959, όταν ο αυτοκράτορας Κωνσταντίνος Ζ' Πορφυρογέννητος πέθανε, η σορός του μεταφέρθηκε σε κλίνη σε συγκεκριμένες αίθουσες μέσα στο παλάτι: στο Καβαλλάριον, την αίθουσα των Δεκαεννέα Ακουβιτών και στη Χαλκή, όπου εκτέθηκε σε προσκύνηση. Στη Μέση Βυζαντινή περίοδο, και ιδιαίτερα επί βασιλείας του [Αλεξίου Α' Κομνηνού](#) (1081-1118), αυξήθηκε η σπουδαιότητα του [Παλατιού των Βλαχερνών](#), στα βορειοδυτικά της πόλης, κοντά στον [Κεράτιο κόλπο](#), και αποτέλεσε κατεξοχήν αυτοκρατορική κατοικία.⁷ Παρ' όλα αυτά, στο συγκρότημα του Μεγάλου Παλατιού κατά το 12ο αιώνα προστέθηκαν σημαντικά νέα κτήρια, ενώ άλλα ανακαινίστηκαν, ειδικά ο Μουχρουτάς, ένα περίπτερο αναψυχής με αραβικές ή περσικές επιρροές, πιθανόν με οξυκόρυφο θόλο,⁸ που λέγεται ότι βρισκόταν στους νοτιοδυτικούς χώρους του παλατιού. Μεγάλη καταστροφή έχει καταγραφεί ότι έπληξε το σημείο αυτό στις λεηλασίες που έγιναν κατά τη διάρκεια της [άλωσης](#) από τους σταυροφόρους της [Δ' Σταυροφορίας](#) το 1204, και στη συνέχεια της Λατινοκρατίας.⁹

5. Η περιοχή του παλατιού κατά την Οθωμανική περίοδο

Μέχρι την Άλωση της πόλης από τους Οθωμανούς Τούρκους το [1453](#), καθώς οι οχυρώσεις που γειτνίαζαν στην Πύλη των Βλαχερνών είχαν υποστεί καταστροφές από τους κανονιοβολισμούς, το συγκρότημα του Μεγάλου Παλατιού, εκτός από ελάχιστα κτήρια, είχε μετατραπεί σε μη κατοικήσιμα ερείπια. Η περιοχή, στη συνέχεια, κρίθηκε κατάλληλη για την κατασκευή μιας σειράς οθωμανικών αρχοντικών κατοικιών, τα οποία πλήττονταν από τις φωτιές που κατά καιρούς μάστιζαν την περιοχή αυτή της Κωνσταντινούπολης. Η μεταμόρφωση της περιοχής εντούτοις σημειώθηκε με την κατασκευή του τεμένους του σουλτάνου Αχμέτ¹⁰ μεταξύ του 1609 και του 1616. Το τζαμί και τα συνανήκοντα κτήρια χτίστηκαν πάνω στα ερείπια του ανώτερου τμήματος του παλατιού· η πολιτιστική και θρησκευτική τους σημασία δεν επέτρεψε οποιαδήποτε εκτεταμένη αρχαιολογική έρευνα. Επιπλέον, είναι πολύ πιθανό το συγκρότημα του Σουλτάν Αχμέτ να χτίστηκε με σπτόπλινθους, λίθους και κίονες του Μεγάλου Παλατιού και της παρακείμενης [Συγκλήτου](#), καταστρέφοντας έτσι το μεγαλύτερο μέρος των υπέργειων τμημάτων των κτηρίων.

6. Η περιοχή του παλατιού στους Νεότερους χρόνους

Μία μεγάλη πυρκαγιά στις αρχές του 20ού αιώνα κατέκαψε τα σπίτια της περιοχής στα νότια και στα ανατολικά του τεμένους και επέτρεψε την πραγματοποίηση της μοναδικής αρχαιολογικής έρευνας μεγάλης έκτασης, που οδήγησε στην ανασκαφή του περιστευλίου με τα ψηφιδωτά, στα νοτιοανατολικά του τεμένους. Εντούτοις, κανένα οριστικό συμπέρασμα δεν έχει διατυπωθεί ως προς την ταύτιση και τη σχέση αυτών των ευρημάτων με το ευρύτερο κτηριακό συγκρότημα του παλατιού. Αδημοσίευτες σε μεγάλο βαθμό ανασκαφές έχουν πραγματοποιηθεί από Τούρκους αρχαιολόγους ήδη από τη δεκαετία του 1950,¹¹ με την πιο πρόσφατη έρευνα να έχει καταλήξει στην ταύτιση της θέσης με το υστερορωμαϊκό κτήριο της Συγκλήτου

και με τα Πιττάκια, ένα κτήριο που είχε ποικίλες χρήσεις ως διοικητικό συγκρότημα και φυλακή.¹²

7. Έρευνες και βιβλιογραφία

Η φιλολογική και αρχαιολογική έρευνα για το Μεγάλο Παλάτι ξεκίνησε στις αρχές του 19ου αιώνα με τη συστηματική μετάφραση και την ιστορική ανάλυση των σωζόμενων χειρογράφων. Ο Mango (1959) αναφέρει ότι η μονογραφία του Jules Labarte του 1861 είναι η πρώτη συστηματική προσπάθεια ανασύνθεσης της τοπογραφίας του παλατιού με βάση το *Περί βασιλείου τάξεως* [Εικ. 2].¹³ Ανάμεσα στις πολυάριθμες προσπάθειες που ακολούθησαν, η ανασύνθεση από το Jean Ebersolt, του 1910, σε συνεργασία με τον αρχιτέκτονα A.D. Thiers [Εικ. 3], βασίστηκε τόσο στη γνώση της βυζαντινής αρχιτεκτονικής όσο και στην έρευνά του για το Παλάτι του Διοκλητιανού στο Split.¹⁴ Τα πρώτα σχέδια του Ebersolt αναθεωρήθηκαν από τον Albert Vogt το 1935.¹⁵ [Εικ. 4] Ο Vogt περιέλαβε κι ένα αναθεωρημένο τοπογραφικό σχέδιο (υπογεγραμμένο από τον Arch^{te}D.P.L.G.) στην τμηματική του μετάφραση του *Περί βασιλείου τάξεως* (1934). Ο Rodolphe Guiland (1969)¹⁶ δημοσίευσε μια εξαιρετικά σημαντική αναθεώρηση της τοπογραφικής μελέτης του Ebersolt, στην οποία συμπεριλήφθηκαν και πιο πρόσφατα αρχαιολογικά δεδομένα, χωρίς εντούτοις να επιχειρεί ο ίδιος μια αναπαράσταση του συγκροτήματος: αντίθετα, περιλαμβάνει μία κάτοψη του Miranda [Εικ. 6]. Ο Raymond Janin (1964)¹⁷ προέβη σε μία μείζονα τοπογραφική εργασία για την τοπογραφία της βυζαντινής Κωνσταντινούπολης. Ο αρχιτέκτονας Miranda δημοσίευσε διάφορες υποθετικές κατόψεις (1955, 1973, 1983) που επιχειρούσαν να συμφιλιώσουν καταγεγραμμένες περιγραφές του παλατιού με αρχαιολογικά ευρήματα (1965, 1973).¹⁸ Οι προσπάθειές του απορρίφθηκαν συνολικά από το Mango.¹⁹ Πιο πρόσφατες τοπογραφικές μελέτες από τους Müller-Wiener (1977), Mango (1959, 1990, 1995, 1997, 2000), Kosteneç (1998, 1999 & 2004), Bolognesi και Bardill πρόσφεραν συμπληρωματικά στοιχεία στην αρχιτεκτονική έρευνα που θα οδηγούσε σε μια σχεδιαστική αναπαράσταση του παλατιού.²⁰

8. Το *Περί βασιλείου τάξεως*

Η πιο σημαντική πηγή πληροφοριών για το Μέγα Παλάτιον είναι το *Περί βασιλείου τάξεως*, που συντάχθηκε από τον αυτοκράτορα Κωνσταντίνο Ζ΄ Πορφυρογέννητο (ή για λογαριασμό του) στα μέσα του 10ου αιώνα. Πρόκειται για ένα συμπίλημα αρχαϊκών αλλά και σύγχρονων του Πορφυρογέννητου τελετουργικών τυπικών της αυλής.²¹ Οι επεξηγήσεις για τη χρονολόγηση και την προέλευση των πομπών παρέχουν τις πιο άμεσες πληροφορίες για τη χωροταξική και λειτουργική σχέση των διάφορων κτηρίων του παλατιού και χρησιμοποιήθηκαν από τους Ebersolt, Vogt, Guiland και τους σύγχρονους ερευνητές για το σχεδιασμό των τοπογραφικών τους αναπαραστάσεων. Ο J.M. Featherstone έχει γράψει διάφορες μελέτες για την προέλευση και τη χρονολόγηση των διάφορων τμημάτων του έργου.²² Η Ann Moffatt, του Πανεπιστημίου της Αυστραλίας, ολοκληρώνει μια σχολιασμένη αγγλική μετάφραση των δύο σωζόμενων χειρογράφων αυτού του έργου. Αυτές οι σημαντικές μελέτες δίνουν τη δυνατότητα για διάφορες υποθέσεις σχετικά με τη σχεδιαστική αναπαράσταση του παλατιού, κάτι που σχετίζεται με τις πρόσφατες προτάσεις για δημιουργία ενός αρχαιολογικού πάρκου στα ίχνη της τοποθεσίας του παλατιού.²³

1. Η περιοχή περιλαμβάνει σε γενικές γραμμές την περιφέρεια του σημερινού Σουλτάν Αχμέτ στην ευρωπαϊκή πλευρά της Κωνσταντινούπολης.

2. Ο E. Bolognesi αναφέρει την ενσωμάτωση από τον Ιουστινιανό Β΄ του Παλατιού της Μαρίνας, της ανύπαντρης κόρης του αυτοκράτορα Αρκαδίου (395-408), ένα συγκρότημα που ανεγέρθηκε τον πρώιμο 5ο αιώνα, και την περιοχή όπου επρόκειτο να γίνει το τζουκάνιστήριο στο τέλος του 7ου ή στις αρχές του 8ου αιώνα. Στο παλάτι έγινε ο γάμος της κόρης του αυτοκράτορα Φωκά με έναν από τους στρατηγούς του, τον Πρίσκο, περί το 605. Bolognesi, E., "Il Gran Palazzo", *Bizantinistica: Rivista di Studi Bizantini e Slavi, Serie Seconda Anno II* (2000), σελ. 223. Βλ. επίσης Magdalino, P., "The Bath of Leo the Wise", στο Moffatt, A. (επιμ.), *Maistor: Classical, Byzantine and Renaissance Studies for Robert Browning* (Canberra 1984), σελ. 225-40. Magdalino, P., "The Bath of Leo the Wise and the 'Macedonian Renaissance' Revisited: Topography, Iconography, Ceremonial, Ideology", *Dumbarton Oaks Papers* 42 (1988), σελ. 97-118, και Mango, C., "The Palace of Marina, the Poet Pallas and the Bath of Leo VI", *Ευφρόσυνον: Αφιέρωμα στον Μανώλη Χατζιδάκη* 1 (Αθήνα 1991), σελ. 321-330. Για γραπτά στοιχεία σχετικά με την κατασκευή αυτοκρατορικών επαύλεων, βλ. την αναφορά στην έπαυλη και τον κήπο του αυτοκράτορα Ιουλιανού στο Maguire, H., "Gardens and Parks in Constantinople",

Dumbarton Oaks Papers 54 (2000), σελ. 262.

3. Βλ., για παράδειγμα, επαύλεις που αναφέρονται από το Swoboda, K.M., *Römische und Romanische Paläste* (Vienna 1919), σελ. 48-52.

4. Bolognesi, E., *Il Gran Palazzo degli Imperatori di Bisanzio*, Associazione Palatina Istanbul (Istanbul 2000), σελ. 221-222.

5. Το επιχείρημα ότι το Αυγουσταίον είχε παίξει αυτόν το ρόλο προέρχεται από την τυπολογική παράδοση σύμφωνα με την οποία η μεγάλη αψιδωτή αίθουσα υποδοχής απλώνεται συμμετρικά στην κορυφή μιας επίσης συμμετρικής διάταξης παλατινών κτηρίων. Αυτό είναι εμφανές στο παράδειγμα των αριστοκρατικών επαύλεων της ύστερης αρχαιότητας στην Piazza Armerina, καθώς επίσης και στο Παλάτι του Φλαβιανού, όπου η aula regia, το κεντρικό δωμάτιο της πρόσοψης του παλατιού, έχει σχεδιαστεί με παρόμοιο τρόπο.

6. Featherstone, J.M. – Bolognesi, E., “The Boundaries of the Palace: *De Ceremoniis* II, 13”, *Travaux et Mémoires* 14 [= *Mélanges Gilbert Dagron*] (2002), σελ. 37-46.

7. Magdalino, P., “Medieval Constantinople: Built Environment and Urban Development”, στο Laiou, A.E. (επιμ.), *The Economic History of Byzantium: From the Seventh through the Fifteenth Century* 2 (Dumbarton Oaks Studies 39, Washington D.C. 2002), σελ. 533.

8. Ο Νικόλαος Μεσαρίτης αναφέρει ότι το κτήριο είναι έργο περσικών χειρών: «ὁ δὲ Μουχρουτᾶ εἶστι τι δῶμα τεράστιον, τοῦ Χρυσοτρικλίνου ἀπτόμενον, ὡς πρὸς δυσμῆν διακειμένον. αἱ πρὸς τοῦτον βαθμίδες ἐξ ὁπτηρῶν καὶ πλίνθου καὶ τιτάνων καὶ μαρμάρων πεποιημέναι, ἡ κλίμαξ ἔνθεν κἀκεῖθεν ὀδοντομένη περιγυρομένη, κεχρωσμένη τῶν κυανῶν, τῶν βυσσίνων λελευκασμένη, βεβαμμένη τῶν χλοανῶν, ἐξανθοῦσα τῶν πορφυρίζοντι ἐξ ἑγκεκολαμένων συμμίκτων βεβαμμένων ὀστράκων σχῆμα ἔχοντων σταυρότυπον. τὸ οἶκον χειρὸς ἔργον οὐ Ρωμαῖδος, οὐ Σικελικῆς, οὐ Κελτιβηρος, οὐ Συβαρικῆς, οὐ Κυπρίου, οὐ Κίλικος. Περσικῆς μὲν οὖν, ὅτι καὶ ἰδέας φέρει Περσῶν παραλλαγᾶς τε στολῶν. αἱ τοῦ ὀρόφου σκηναὶ παντοδαπαὶ καὶ ποικίλαι, ἐξ ἡμισφαιρίων τῶν οὐρανοειδῶν ὀρόφων προσηλωμένα, πυκναὶ αἱ τῶν γωνιῶν εἰσοχαί τε καὶ ἐξοχαί, κάλλος τῶν γλυφίδων ἀμύχανον, τῶν κοιλωμάτων θέαμα πάντερπνον, ἴσθριν φαντάζον πολυχρωμοτέραν τῆς ἐν τοῖς νέφεσι χρυσοῦ τούτῳ ὑπεστρωμένον. οὐκ ἐστὶ βάθος, κατ' ἐπιφάνειαν ἀκόρεστος τερπωλή, οὐ τοῖς ἄρτι πρώτως τῆν ὀρατικὴν ἐπέμπουσιν εἰς αὐτά, ἀλλὰ καὶ τοῖς συνεχᾶ παραβάλλουσι θάμβος καὶ ἔκπληξις.» Βλ. Heisenberg, A. (επιμ.), *Die Palastrevolution des Johannes Komnenos* (Würzburg 1907), σελ. 44-45, αγγλ. μτφρ. Mango, C., *The Art of the Byzantine Empire 312-1453: Sources and Documents* (Englewood Cliffs, N.J. 1972), σελ. 228-229. Για τα αραβικά και περσικά πρότυπα για αυτού του είδους τις κατασκευές, βλ. Grabar, O., “From Dome of Heaven to Pleasure Dome”, *The Journal of the Society of Architectural Historians* 49:1 (1990), σελ. 15-21.

9. Βλ. την περιγραφή της Άλωσης της Κωνσταντινούπολης από το Νικήτα Χωνιάτη, Magoulias H.J. (μτφρ.), *O City of Byzantium: Annals of Niketas Choniates* (Detroit 1984).

10. Το Σουλτάν Αχμέτ τζαμί είναι ευρέως γνωστό ως Μπλε τζαμί.

11. Για μια επισκόπηση των ανασκαφών που έγιναν το 1999 νοτιοανατολικά της Αγίας Σοφίας, βλ. Pasinli, A., “Pittakia’ ve ‘Magnum Palatum – Büyük Saray’ Bölgesinde 1999 Yılı Çalışmaları (Eski Sultanahmet Cazaevi Bahçesi)”, *11. Müze Çalışmaları Ve Kurtama Kazıları Sempozyumu* (2001), σελ. 41-62.

12. Pasinli, A., “La Zona Settentrionale del Gran Palazzo: Interventi di Scavo il Giardino della Vecchia Prigione di Sultanahmet”, στο Bolognesi, E. (επιμ.), *Il Gran Palazzo degli Imperatori di Bisanzio* (Istanbul 2000). Βλ. επίσης Pasinli, A., “Pittakia’ ve ‘Magnum Palatum – Büyük Saray’ Bölgesinde 1999 Yılı Çalışmaları (Eski Sultanahmet Cazaevi Bahçesi)”, *11. Müze Çalışmaları Ve Kurtama Kazıları Sempozyumu* (2001), σελ. 41-62.

13. Labarte, J., *Le Palais imperial de Constantinople et ses abords au dixième siècle* (Paris 1861), στο οποίο αναφέρεται ο Mango, C., *The Brazen House. A Study of the Vestibule of the Imperial Palace of Constantinople* (Kopenhagen 1959), σελ. 14 κ.ε.

14. Ebersolt, J., *Le Grand Palais de Constantinople et le Livre des Cérémonies* (Paris 1910).

15. Ebersolt, J., *Le Grand Palais de Constantinople et le Livre des Cérémonies* (Paris 1910).

16. Guillard, R., *Études topographiques de Constantinople byzantine* 1-2 (Berlin – Amsterdam 1969).

17. Janin, R., *Constantinople byzantine. Développement urbain et répertoire topographique* (Paris 1964).

18. Miranda, S., *Le palais des empereurs byzantins* (Mexico City 1965).
19. Mango, C., *The Brazen House. A Study of the Vestibule of the Imperial Palace of Constantinople* (Kopenhagen 1959), σελ. 17: «Ένα δημοφιλές βιβλίο που εκδόθηκε πρόσφατα στο Μεξικό για το Παλάτι της Κωνσταντινούπολης δεν πρέπει να μας εγκλωβίσει».
20. Αλληλογραφία του C. Mango με το συγγραφέα, 1999.
21. Οι κυριότερες εκδόσεις του *Περί βασιλείου τάξεως* είναι του Reiske, J.J., *De Ceremoniis Aulae Byzantinae* 1-2 (Bonn 1829-1830) (με λατινική μετάφραση) και Vogt, A., *Le Livre des Cérémonies* (Paris 1939) (μεταφρασμένο στα γαλλικά). Για πρόσφατες έρευνες, βλ. επίσης Featherstone, J.M., "Further Remarks on the *De Cerimoniis*", *Byzantinische Zeitschrift* 97 (2004), σελ. 113-121, για ανάλυση της θεματικής και της συγγραφής του *Περί βασιλείου τάξεως*.
22. Featherstone, J.M., "The Great Palace as Reflected in the *De Ceremoniis*", στο Bauer, F.A. (επιμ.), *Visualisierung von Herrschaft: Frühmittelalterliche Residenzen- Gestalt und Zeremoniell* (BYZAS 5, Istanbul 2006), σελ. 47-61.
23. Η πρόταση έχει γίνει με τη συνεργασία του Associazione Palatina της Κωνσταντινούπολης, του Πανεπιστημίου Κωνσταντινούπολης, του Τεχνικού Πανεπιστημίου Yıldız στην Κωνσταντινούπολη και του Πανεπιστημίου Bologna. Η έκδοση έγινε σε συνεργασία με το Μουσείο Τουρκικής και Ισλαμικής Τέχνης της Κωνσταντινούπολης. Bognesi, E., *Il Gran Palazzo degli Imperatori di Bisanzio* (Istanbul 2000), σελ. 102.

Βιβλιογραφία :

	Krautheimer R. , <i>Early Christian and Byzantine Architecture</i> , 4 ed., Yale University Press, New Haven – London 1986, Krautheimer, R. – Ćurčić, S. (rev.)
	Mango C. , <i>The Brazen House. A Study of the Vestibule of the Imperial Palace of Constantinople</i> , Kopenhagen 1959, Arkæologisk-kunsthistoriske Meddelelser edgivet af Det Kongelige Danske Videnskabernes Selskab, 4.4
	Müller-Wiener W. , <i>Bildlexikon zur Topographie Istanbuls, Byzantion – Konstantinupolis – Istanbul bis zum Beginn d. 17. Jhs.</i> , Tübingen 1977
	Mango C. , "The Palace of Marina, the Poet Palladas and the Bath of Leo VI", <i>Ευφρόσυνον</i> , Αθήνα 1991, 321-330
	Mango C. , <i>Le développement urbain de Constantinople (IVe-VIIe siècles)</i> , 2, Paris 1985, Travaux et Mémoires, Monographies 2
	Rice D.T., Jones A.H.M., Casson S. , <i>Preliminary Report upon the Excavations Carried out in and Near the Hippodrome of Constantinople in 1927</i> , London 1928
	Rice D.T., Jones A.H.M., Casson S. , <i>Second Report upon the Excavations Carried out in and near the Hippodrome of Constantinople in 1928</i> , London 1929
	Guiland R. , <i>Études topographiques de Constantinople byzantine, vols 1, 2</i> , Berlin – Amsterdam 1969
	Janin R. , <i>Constantinople byzantine. Développement urbain et répertoire topographique</i> , 2, Paris 1964
	Bardill J. , "The Palace of Lausus and Nearby Monuments in Constantinople: A Topographical Study", <i>American Journal of Archaeology</i> , 101:1, Jan. 1997, 67-95
	Magdalino P. , "Observations on the Nea Ekklesia of Basil I", <i>Jahrbuch der Österreichischen Byzantinistik</i> ,

	37, 1987, 51-64
	Berger A. , "Streets and Public Spaces in Constantinople", <i>Dumbarton Oaks Papers</i> , 54, 2000, 161-172
	Dagron G. , <i>Naissance d'une capitale. Constantinople et ses institutions de 330 à 451</i> , 2, Paris 1984
	Dark K.R. , "Houses, streets and shops in Byzantine Constantinople from the fifth to the twelfth centuries", <i>Journal of Medieval History</i> , 30, 2004, 83-107
	Bardill J. , "The Great Palace of the Byzantine Emperors and the Walker Trust Excavations", <i>Journal of Roman Archaeology</i> , 12, 1999, 216-230
	Bardill J. , "Visualizing the Great Palace of the Byzantine Emperors at Constantinople", Bauer, F.A. (ed.), <i>Visualisierungen von Herrschaft: Frühmittelalterliche Residenzen- Gestalt und Zeremoniell</i> , Istanbul 2006, Byzas 5, 5-45
	Berger A. , "Imperial and Ecclesiastical Processions in Constantinople", N. Necipoglu (ed.), <i>Byzantine Constantinople: Monuments, Topography and Everyday Life</i> , Leiden: Brill 2001, 73-87
	Bolognesi Recchi-Franceschini E. , "Winter in the Great Palace: the Persistence of Pagan Festivals in Christian Byzantium", <i>Byzantinische Forschungen</i> , 21, 1995, 117-132
	Bolognesi Recchi-Franceschini E. , "Where Emperors Walked: the Great Palace", <i>FMR</i> , V.8 No.40, 1989, 25-48
	Bolognesi Recchi-Franceschini E. , "The Great Palace Survey: the First Season (1992)", <i>Araştırma Sonuçları Toplantısı</i> , 11, 1993, 19-34
	Bolognesi Recchi-Franceschini E. , "The Great Palace Survey: the Second Season (1993)", <i>Araştırma Sonuçları Toplantısı</i> , 14, 1996, 19-34
	Bolognesi Recchi-Franceschini E. , "The Third Season of the Great Palace Survey (1994)", <i>Araştırma Sonuçları Toplantısı</i> , 14, 1996, 133-142
	Bolognesi Recchi-Franceschini E. , "The Great Palace Survey: the Fourth Season (1995)", <i>Araştırma Sonuçları Toplantısı</i> , 15, 1997, 15-30
	Bolognesi Recchi-Franceschini E. , "The First Year of the Bukoleon Restoration Project and the Fifth Year of the Great Palace Survey in Istanbul (1996)", <i>Araştırma Sonuçları Toplantısı</i> , 15, 1998, 267-277
	Bolognesi Recchi-Franceschini E. , "The Sixth Year of the Survey of the Great Palace: the Second Year of the preparatory study for the Bukoleon Restoration Project (1997)", <i>Araştırma Sonuçları Toplantısı</i> , 15, 1998, 278-286
	Bolognesi Recchi-Franceschini E. , "The Great Palace of Constantinople. An introduction to the main areas of activity, ground levels and phases of development", W. Jobst (ed), <i>Neue Forschungen und Restaurierungen im byzantinischen Kaiserpalast von Istanbul</i> , Vienna 1999, 9-16
	Bolognesi Recchi-Franceschini E. , "The Great Palace 1999: The End of the Survey of the Boukoleon Harbour And The Beginning Of The Survey Of The Külleysi Kapı Ağası Mahmut Ağa", <i>Araştırma Sonuçları Toplantısı 1. Cilt</i> , 19, 2001, 155-161
	Bolognesi Recchi-Franceschini E. , <i>Il Gran Palazzo degli Imperatori di Bisanzio</i> , Associazione Palatina

	Istanbul, Istanbul 2000
	Bolognesi Recchi-Franceschini E., Featherstone M. , "The Boundaries of the Palace: De Ceremoniis II, 13", <i>Travaux et Mémoires</i> , 14, 2002, 37-46
	Brett G., Martiny G., Stevenson R.B.K. , <i>The Great Palace of the Byzantine Emperors</i> , London 1947
	Brun R. , "An Urban Design Imported from Rome to Constantinople-New Rome", E. Piltz (ed.), <i>Bysans och Norden</i> , Uppsala 1989
	Çurčić S. , "Late-antique palaces: the meaning of urban context", <i>Ars Orientalis</i> , 23, 1993, 67-90
	Dagron G. , <i>Emperor and Priest: The Imperial Office in Byzantium</i> , Cambridge 2003
	Dagron G. , <i>Secular Buildings and the Archaeology of Everyday Life in the Byzantine Empire</i> , Oxford 2004
	Dagron G. , "The Last Roman Imperial Palace. Rescue archaeology in Istanbul", <i>Minerva</i> , 12:4, 2001
	Dede E. , <i>Kapı Ağası Mahmut Ağa ve Külleyisi Yakın Çevresinin Tarihsel-Fiziksel Oluşumu İçin Bir Araştırma</i> , Istanbul 1986
	Dirimtekin F. , "Les palais impériaux byzantins", <i>Corsi di cultura sull'arte ravennate e bizantina</i> , 12, 1965, 225-245
	Duval N. , "Les résidences impériales: leur rapport avec les problèmes de légitimité, les partages de l'empire et la chronologie des combinaisons dynastiques", Paschoud F. – Szidat J. (eds), <i>Usurpationen in der Spätantike. Akten des Kolloquiums Staatsstreich und Staatlichkeit 6-10 März 1996 Solothurn/Bern Heft 111</i> , Stuttgart 1997, 127-153
	Duval N. , "Existe-t-il une "structure palatiale" propre à l'Antiquité tardive", E. Lévy (ed.), <i>Le Système Palatial en Orient, en Grèce et à Rome</i> , Strasbourg 1987, 463-490
	Düzgüner F. , "Analpous Ve Prookhthoi'de Yeni Buluntular. Hagia Maria Hodegetria ve Nea Ekklesia (Mesakepion) Kiliseleri", N. Bagelen - B. Johnson (eds), <i>Myth to Modernity. I. Istanbul. Selected Themes</i> , Istanbul 2002, 32-50
	Ebersolt J. , <i>Le Grand Palais de Constantinople et le Livre des Cérémonies</i> , Paris 1910
	Feathersone J. M. , "The Great Palace as Reflected in the De Ceremoniis", F. A. Bauer (ed.), <i>Byzas 5, Visualisierungen von Herrschaft: Frühmittelalterliche Residenzen- Gestalt und Zeremoniell</i> , Istanbul 2006, 47-61
	Jobst W., Vettters H. , <i>Mosaikenforschungen in Kaiserpalast von Konstantinopel. Vorbericht über das Forschungs- und Restaurierungsproject am Palastmosaik in den Jahren 1983-1988</i> , Vienna 1992, Österreichische Akademie der Wissenschaften, phil-hist. Klasse, Denkschriften 288
	Jobst W., Gurtner C. , "Mosaikenforschung 1995. Bericht über die Arbeiten am Palastmosaik in Istanbul", <i>Anzeiger der phil. - hist. Klasse der Osterreichische Akademie der Wissenschaften</i> , 133, 1997, 11-27
	Kosteneec J. , "Studies on the Great Palace in Constantinople- I The Palace of Constantine the Great", <i>Byzantinoslavica</i> , 59, 1998, 161-182

	Kostenec J. , "Studies on the Great Palace in Constantinople- II The Magnaura", <i>Byzantinoslavica</i> , 60, 1999
	Kostenec J. , "Observations on the Great Palace of ConstantinopleThe Sanctuaries of the Archangel Michael, the Daphne Palace, and the Magnaura", <i>Reading Medieval Studies</i> , 31, 2006
	Krautheimer R. , <i>Rome, Profile of a City, 312-1308</i> , Princeton 1980
	Labarte J. , <i>Le Palais imperial de Constantinople et ses abords Sainte-Sophie, le Forum augustéon et l'Hippodrome tels qu'ils existaient au 10e siècle</i> , Paris 1861
	Littlewood A. , "Gardens of the Palaces", H. Maguire (ed.) , <i>Byzantine Court Culture from 829 to 1204</i> , Washington, D.C. 1997, 13-38
	Wiegand T., Mamboury E. , <i>Die Kaiserpaläste von Konstantinopel</i> , Berlin 1934
	Mango C. , "Ancient Spolia in the Great Palace of Constantinople", C. Moss - K. Kiefer (eds), <i>Byzantine East, Latin West: Art Historical Studies in honour of Kurt Weitzmann</i> , Princeton 1995, 645-649
	Miranda S. , <i>El Gran Palacio Sargrado de Bizancio</i> , Mexico City 1955
	Miranda S. , <i>Le Palais des empereurs byzantines</i> , Mexico City 1973
	Miranda S. , "Études sur le Palais Sacré de Constantinople: le Walker Trust e le Palais de Daphne", <i>Byzantinoslavica</i> , 44, 1983, 196-204
	Miranda S. , "Great Palace", S.E.J. Gerstel - J.A. Lauffenberger (eds), <i>A Lost Art Rediscovered. The Architectural Ceramics of Byzantium</i> , University Park 2001, 172-175
	Monuments, Topography and Everyday Life , <i>Byzantine Constantinople</i> ., Leiden 2001
	Nordhagen P.J. , "The mosaics of the Great Palace of the Byzantine emperors", <i>Byzantische Zeitschrift</i> , 56, 1963, 53-68
	Nordhagen P.J. , "The mosaics of the Great Palace of Constantinople: a note on an archaeological puzzle", L.Rydén - J.O.Rosenquist (eds.), <i>Aspects of Late Antiquity and Early Byzantium</i> , Upsala 1993, 167-171
	Schneider A.M. , <i>Byzanz: Vorarbeiten zur Topographie und Archaeologie der Stadt</i> , Amsterdam 1967
	Swoboda K.M. , "The Problem of the Iconography of Late Antique and Early Mediaeval Palaces", <i>The Journal of the Society of Architectural Historians</i> , 20: 2, 1961, 78-89
	Trilling J. , "The soul of the empire: style and meaning in the mosaic pavement of the Byzantine Imperial Palace in Constantinople", <i>Dumbarton Oaks Papers</i> , 43, 1989, 27-72
	Tunay M.I. , "Byzantine Archaeological Findings in Istanbul during the Last Decade", N. Necipolğlu (ed.) , <i>Byzantine Constantinople. Monuments, Topography and Everyday Life</i> , Leiden 2001, 217-234
	Jobst W. , <i>Istanbul. Das grosse byzantinische Palastmosaik. Seine Erforschung, Konservierung und Präsentation: 1983-1997</i> , Istanbul 1997
	Parrish D. , "The Art-Historical Context of the Great Palace Mosaic at Constantinople", Moulrier H. (ed.), <i>La mosaïque gréco-romaine IX.2</i> , Rome 2005, Collection de l'École Française de Rome 352, 1103-1117

Δικτυογραφία :

Architecture of traces and ascriptions: interpreting the vanished Great Palace of the Byzantine Emperors in Constantinople | Fabrications | Find Artic

http://findarticles.com/p/articles/mi_6973/is_2_16/ai_n28520530

Constantinople and the Heavenly Jerusalem?: through the imperial palace

http://hierotopy.ru/contents/NewJerusalems_05_Carile_ImperialPalaces_2009_EngRus.pdf

Constantinople Great Palace

<http://www.gothassos.com/travel/Constantinople/ConstantinopleGreatPalace/index.html>

Great Palace

<http://www.byzantium1200.com/greatpalace.html>

Mosaic Peristyle

<http://www.byzantium1200.com/mosaic.html>

Sacred Relics and Imperial Ceremonies at the Great Palace of Constantinople

<http://www.columbia.edu/cu/arhistory/faculty/Klein/Sacred-Relics-and-Imperial-Ceremonies.pdf>

Γλωσσάριο :

προστώο, το

Υπόστεγος χώρος μπροστά από την είσοδο οικοδομήματος ή στοά.

Πηγές

Αγαθίας, *Περί της Ιουστινιανού βασιλείας*, Keydell, R. (επιμ.), *Agathiae Myrinaei historiarum libri quinque* (Corpus Fontium Historiae Byzantinae 2, Berlin – New York 1967).

Αννα Κομνηνή, *Αλεξιάς*, Sewter, E.R.A. (μτφρ.), *Anna Comnena, Alexiad* (Harmondsworth 1969).

Προκόπιος, *Υπέρ των πολέμων*, Dewing, H.B. (μτφρ.), *Procopius, History of the Wars* (Loeb Classical Library, Cambridge, Mass. 1961).

Προκόπιος, *Περί Κτισμάτων*, Dewing, H.B. – Downey, G. (επιμ. – μτφρ.), *Procopius, Buildings* (Loeb Classical Library, Cambridge, Mass. 1961).

Γενέσιος, *Βασιλείαι*, Kaldellis, A. (μτφρ.), *Genesios, On the Reign of the Emperors* (Byzantina Australiensia 11, Canberra 1998).

Κωνσταντίνος Πορφυρογέννητος, *Εκθεσις περί βασιλείου τάξεως*, Reiske, J.J. (επιμ.), *Constantini Porphyrogeniti imperatoris de cerimoniis aulae Byzantinae libri duo* (Corpus Scriptorum Historiae Byzantinae, Bonn 1829-1830). Έκδοση σχολιασμένη και μερικώς μεταφρασμένη στα γαλλικά, Vogt, A. (επιμ.), *Le livre des cérémonies 1-2* (Paris 1935-1939, ανατ. 1967).

Κωνσταντίνος Πορφυρογέννητος, *Προς τον ίδιον υιόν Ρωμανόν*, Moravcsik, G. (επιμ.), *Constantine Porphyrogenitus. De administrando imperio*² (Corpus Fontium Historiae Byzantinae 1, Washington, D.C. 1967).

Μανουήλ Β' Παλαιολόγος, *Επιστολαί*, Dennis, G.T. (επιμ.), *The Letters of Manuel II Palaeologus* (Corpus Fontium Historiae Byzantinae 8, Washington, D.C. 1977).

Θεοφάνης, *Χρονογραφία*, Mango, C. – Scott, R. (μτφρ.), *The Chronicles of Theophanes Confessor: Byzantine and Near Eastern History, AD 284-813* (Oxford 1997).

Γεώργιος Σφραντζής, *Χρονικόν*, Maisano, R. (επιμ. – μτφρ.), *Giorgio Sfranze, Cronaca* (Corpus Fontium Historiae Byzantinae 29, Rome 1990).

Μιχαήλ Ψελλός, *Χρονογραφία*, Sewter, E.R.A. (μτφρ.), *The Chronographia of Michael Psellus* (London 1953).

Πάτρια Κωνσταντινουπόλεως, Preger, T. (επιμ.), *Scriptores originum Constantinopolitanarum* 1-2 (New York 1975).

Θεοφύλακτος Σιμοκάττης, *Ιστορία*, Schreiner, P. (επιμ.), *Theophylaktos Simokates. Geschichte* (Bibliothek der griechischen Literatur 20, Stuttgart 1985).

Παραθέματα

Τα ψηφιδωτά του Μεγάλου Παλατιού

The Great Palace Museum gives us a glimpse of the sheer sumptuousness lavished on the imperial palace. Thanks to its superior artistic quality and rich imagery, the mosaic [with mythological, hunting and circus scenes] unearthed at Sultanahmet surely ranks among the most spectacular archaeological finds of the century. Spreading over 1872 m², the Palace mosaic was the largest and most beautiful landscape mosaic in Antiquity, its size and artistic quality comparable to the wall mosaic of the Ommayad Mosque in Damascus. Nowhere in the world of Late Antiquity can we find a building with a tessellated pavement of similar size and perfection of workmanship.

[...] A masterpiece of secular decorative art in Late Antique Constantinople, it adorned one of the main wings of the imperial Palace in the vicinity of the Chrysotriclinium.

The ornamental pavement, laid in Justinian's day, suffered severe damage from the many structural changes made to the Palace building over the centuries. Excavations in our century discovered just 250 m² of the pavement in the SW, NW and NE halls of the peristylar court underneath a marble floor added at a later date. The mosaic was brought to light only in fragments and sections, which together make up about 1/7th or 1/8th of the original expanse, but these suffice to convince us that it is one of the most magnificent compositions known to us from antique mosaic art. In spite of its incomplete state, the visible area gives visitors an idea of the grandiose design of this masterpiece of early Byzantine palace decoration. The continuous section in the north-eastern hall, back on display *in situ* after its successful restoration, provides an excellent perception of the technical, artistic and iconographical details of the tessellated pavement, even though it is not sufficient to allow reconstructing the entire composition.

The SW and NW halls of the peristylar court yielded only fragments and small connecting sections of some 70 m² in size, but at the NE hall (today a modern excavation museum) the British scientists discovered a damaged but basically continuous section of 170 to 180 m².

Jobst, W., *Istanbul Büyük Saray Mozayığı: Araştırmalar, Onarım ve Sergileme: 1983-1997* [= *Istanbul das grosse byzantinische Palastmosaik. Seine Erforschung, Konservierung und Präsentation: 1983-1997*] (Istanbul 1997).